

Nossas societads affiliadas

Autor(en): **Deplazes, Gion / Columberg, Dumeni / Gaudenz, Gion**

Objekttyp: **Article**

Zeitschrift: **Annalas da la Societad Retorumantscha**

Band (Jahr): **87 (1974)**

PDF erstellt am: **17.07.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-231207>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Nossas societads affiliadas

Societad Retoromontscha

Digl onn vargau astgein nus esser satisfatgs la finfinala malgrad ina bufatga carga da quitaus empau da tuttas sorts. Denton eisi forsa aschia ch'igl engaschament crescha per da dretg en quei mument che la smanatscha vegn, quei tier in cert equivalent.

1. Il Dicziunari rumantsch grischun (DRG)

Tier il DRG han ins teniu stendiu sco tochen dacheu. Cumpari ein egl onn 1973 ils faszichels 72, 73, 74, strusch 200 paginas dil tom 6 da nies dicziunari. Las lavurs han anflau era en nossa pressa grischuna in bien eco. Nus savein constatar cun plascher che gest els cerchels dalla giuventetgna crescha igl interess per questa ovra monumentala, quei pli avanzada ed accessibla ch'ella ei. Quei dat era a nus curascha.

2. Las Annalas

Il tom 86 ha bandunau la stampa il settember vargau. El cuntegn ultra dalla continuaziun da duas lavurs pli liungas: Durich Champell, Rezia alpina e La Val Medel ella glisch da sia litteratura, lavurs sur Peider Linsel e Hans Ardüser, lu sur La rauba el proverbi romontsch, Da quegl tg'igls vigls raquintavan ed Our da meis album rumantsch tochen tier la lavur d'ina seminarista sur igl uclaun da Sur En d'Ardez.

3. Nies institut

En in catsch da curascha zun gronda per buca dir temeraria veva nossa suprastonza acceptau pigl onn 73 in preventiv cun in deficit da bunamein 100 melli francs, cartend ch'en in temps da conjunctura sfrenada seigi quei bunamein ina piparia. La frenada da finanza federala ha denton caschunau a nus empau fastedi. In mument pareva ei che nus stueien relaschar forzas qualificadas per munconza da muneida. Grazia agl agid da nossa regenza grischuna e dalla Fundaziun Janggen-Pöhn vein nus dumignau la situaziun tochen che Berna ha dau suatientscha alla istanza dils 4 dicziunaris naziunals per in subsidi supplementar pils onns 73 e 74. Cun la fin dils 74 scada il conclus federal che reglava la finanza dil DRG. Berna ha dau a nus d'entellir ch'ei vegni pil futur ad esser caussa dil Fondo Naziunal da ver quitaus pils 4 dicziunaris. Ina conferenza culs gremiums

competents ha spatitschau empau nossa tema che la SRR savessi cheutras piarder sia independenza tras ina midada dil status. Sco ei para vulan ins denton surschar alla SRR vinavon la tgira dil DRG. Nossa suprastonza ei perquei d'accord da surdar il quitau per la finanza al FN che fa mintgamai in preventiv per treis onns.

4. *Damondas persunalas*

Ultra da caporedactor dr. A. Schorta e prof. dr. A. Decurtins ei la giuvna professoressa dr. R. Liver stada impegnada cun ina mesa piazza da redactura, fertont che cand. fil. Hs. Stricker ha giu ina mesa incumbensa sco assistent. Il secretariat ei staus en mauns dalla versada giunfra E. Manatschal.

Suenter che Hans Stricker ha doctorau cun la pli aulta distincziun ha nossa suprastonza buca targlinau dad eleger el sco niev redactor dil DRG, quei naven dils 74. Nus giavischein ad el cumpleina cuntentientscha. Deplorablamein han differentas personas remess lur uffecis. Nies meriteivel cassier Otto Vital ha demissiunau per motivs da sanadad questa primavera. Duront 18 onns ha el manischau nossas finanzas fideivlamein e conscienzusamein. Sia gronda lavur ha dunna A. Valaulta-Soliva surpriu ad interim. Seretratgs muort vegliadetgna ei Casper Spescha. El ei staus dils 1955—73 nies meriteivel revisur da quen. Dus da nos commembers da suprastonza, dir. R. Sommer ed insp. T. Schmid han demissiunau. Directur Sommer ha fatg part da nossa suprastonza dils 1964—74 ed inspectur T. Schmid ei staus in meriteivel redactor dallas Annalas da 1956 tochen 74 nuninterrutamein. Nus engraziein cordialmein a tut quellas personas che han duront onns e decennis rendiu gronds e buns survetschs a nossa societad. La suprastonza vegn a far certas propostas, ed ei vegn ad esser caussa dalla radunonza generala da procurar per la cumplettaziun dalla suprastonza.

5. *Radunonza generala*

Quella ei stada ils 20 da fevrer el Duc de Rohan a Cuera. Deliberadas las tractandas statutaricas, ha prof. dr. A. Decurtins referiu en moda deletgeivla sur *P. Pl. a Spescha ed il romontsch*.

6. *Nos morts*

Ils 13 d'uost ei morts a Berna ella aulta vegliadetgna dad 85 onns nies commember honorari *prof. dr. Paul Scheuermeier*. Paul Scheuermeier ei staus in um ordvart attaschau al Grischun ed a nies lungatg romontsch dapi ils onns da student tochen la mort. Da nossa Cumissiun filologica ha el fatg

part dils onns 1942—68, dils 52—63 eis el staus president da quella. Dapi 1952 eis el staus commember honorari dalla SRR. Ultra dil DRG ha el rendiu gronds survetschs era alla Ligia Romontscha, quei adina puspei en muments critics sco 1948 a caschun dalla controversa sur l'Acziun Sutselva e 1959 ellas discussiuns sur l'ortografia sursilvana. Ses pareris bein motivai ein stai decisivs per la LR.

Quest atun ei morts a Berna directur dalla viafier, inschignier *Conradin Mohr*. El ha fatg part da nossa suprastonza dils onns 1949—59 ch'el ha bandunau nies cantun. Conradin Mohr ei staus in fetg fideivel suprastont che muncava strusch ina gada allas sesidas. Ses votums eran adina positivs e beinfundai.

Nus lein mantener ils cars defuncts en buna memoria.

Gion Deplazes

Romania

Il problem il pli difficultus dil moviment romontsch ei d'anflar in resun en tiara romontscha, d'udir il meini dil pievel e da gudignar siu sustegn e sia collaboraziun. Perquei sestenta la Romania dapi onns e decennis da purtar il moviment romontsch ora el pievel. Quella finamira ei aunc ditg buca cuntenschida e vegn probabel mai a daventar realitad. La reorganisaziun dils 1948 ha giu quei final en mira. Cun anim e premura ei ina nova equipa sut l'egida da dr. Augustin Cahannes e silsunter da Toni Halter sestentada da stabilir e realisar denter 1949 e 1959 in niev program d'acziun. L'introducziun dallas secziuns localas, l'actualisaziun dils periodics e differentas autras acziuns stattan 1959/60 sin rucca. La sclavinada dalla Romania entras las dispetas linguisticas e la demissiun dalla suprastonza, empallada da Hendri Spescha, interrompa anetgamein quella lavur. Ei drova plirs onns per surmontar quella crisa interna. L'iniziativa prendan ils students. Els tscherchan l'avischinaziun als auters idioms romontschs cun arranschar camps studentics e cun realisar l'exposiziun ambulonta sur veta, cultura e lingua romontscha. La Romania sezza repren plaun plaunet il program d'acziun ch'era vegnius sistius el temps dils gronds embrugls. 1967 vegnan ils novs statuts approvai. Els statueschan la radunonza da delegai e prevedan la fundaziun da secziuns localas. Quella buna idea arriva memia tard. Il temps ei encunter uniuns. Tontas e tontas autras attracziuns carmalan l'attenziun dil publicum.

Ils 29/30 d'october 1966 organisescha la Romania ina dieta economica a Breil. Quella tschentada s'occupescha dil fatg, ch'ina pulita part da nossas meglieras forzas sto bandunar nossa vallada. Cheutras perdin nus era ils purtaders dalla cultura romontscha. La dieta da Breil meina alla fundaziun

dalla Pro Surselva. Sco cunterpeisa suonda ils 28/29 da settember 1968 la dieta culturala a Rabius. Quella ha per mira da dar a nosa cultura ina tempru che corrispunda a nies temps e d'anflar ina fuorma adequata per promover la cultura romontscha en nos dis. Ella radunonza dalla Romania dils 30 da december 1972 vegnan danovamein damondas da principi tractadas. Igl exposé da prof. dr. Paul Tomaschett «Ideas e propostas partenent il moviment romontsch en Surselva» catta ina buna atenziun. Las posiziuns da romontschs interessai vegnan sistematisadas e presentadas als delegai. Igl ei previu d'arranschar da Pastgas 1974 ina dieta per tractar il concept da prof. Paul Tomaschett.

Scola e mieds d'instrucziun

Era igl onn 1973 ei la scola stada el center da nosa lavur. La fin da november 1973 ha igl emprend tom dalla retscha da cudischets «La veta da mintgadi» bandunau la stampa. Ei settracta d'ina collecziun cun texts da lectura per il scalem superiur dallas scolas romontschas sursilvanas. Il schaner 1974 ei il secund tom, quel per il scalem bass suandaus. Ils dus cudischets ein igl emprend fretg dil project per novs mieds didactics per las scolas romontschas sursilvanas.

Igl onn 1969/70 ha la Romania organisau ensemen cun las Conferenzas scolasticas dalla Surselva cuors da perfecziun. En quei connex eisi semussau, ch'ei seigi urgentamein necessari da crear novs mieds didactics romontschs. Ins ei sedecidiu per ina lavur cumineivla, sco quei ch'ella ei vegnida instradada dalla Conferenza scolastica ladina. La Conferenza scolastica romontscha sursilvana dils 5 da december 1970 ha incaricau ina gruppa da lavur sut l'egida da scolast secundar Richard Cavigelli, Glion cun l'execuziun dil project. Quella gruppa ei vegnida sustenida cun plaid e cussegl da prof. dr. Alexi Decurtins, ferton che la Romania ha procurau per l'organisaziun e la finanziaziun dil project. Sin proposta dalla Cumissiun cantunala per mieds d'instrucziun, ha il departament d'educaziun declarau ils dus cudischs obligatoris per las scolas romontschas. Ils 18 da schaner 1974 ei la Conferenza scolastica sursilvana s'occupada da quels mieds d'instrucziun. Sin rucca stat in tierz cudisch da lectura sco era ina collecziun da texts vegls e novs ed ina rimnada d'exercezis stilistics.

Igl Ischi semestril

La radunonza da delegai dalla Romania dils 31 da december 1971 ha decidiu da dar ina nova fuorma agl Ischi. En pei d'ina scartira annuala duei ina ediziun semestrala en fuorma da revista romontscha cumparer. Il cuntegn duei vegnir actualisau. La nova publicaziun duei daventar in forum da discussiun, in palancau da scomi d'ideas el pli vast senn dil plaid.

Igl Ischi semestril cuntegn 5 parts. Mintgina vegn tgirada d'in redactur responsabel. Igl emprum numer ei cumpariu da Nadal. Naven d'ussa duess igl Ischi cumparer regularmein duas ga ad onn.

Quei e tschei

La primavera 1973 ha la Stampa Romontscha entschiet a publicar il «Fegl ufficial dalla Surselva» che cuntegn publicaziuns ufficalas da vischnauncas, uniuns ed organisaziuns, sco era communicaziuns ecclesiasticas ed in calender d'occurrentas. Las vischnauncas drovan in tal fegl d'informaziuns. Aschinavon ch'el vegn redigius en in bien lungatg, ha el senza dubi era valur linguistica. Deplorablamein essan nus era cheu empau tard, essend autras publicaziuns gia s'ignivadas en Surselva.

Sil camp dalla «Fatscha da nos vitgs» constatein nus in legreivel progress. Numerus Romontschs vegnan pli e pli pertscharts da nossas bellezias culturalas ed ein perquei era prompts da mantener quels scazis. Sco ina retscherca muossa, dat ei adina pli e pli biaras bunas inscripziuns romontschas. Tscheu e leu ha la Romania susteniu finanziarmein talas midadas. Era ina sfegliada el niev cudisch da telefon muossa in bi resultat. En differents vitgs ein numerusas indicaziuns tudestgas vegnidas brattadas cun romontschas. Quella acziun sto vegnir cuntinuada.

Per sustener las vischnauncas ha la Romania procurau per la translaziun d'in model d'in regulativ per la polizia da fiug ed il corps da pompieri. El decuors da 1973 ein tuttas vischnauncas stadas obligadas da relaschar in tal regulativ. Cunquei ch'ei setracta d'ina materia tecnica e cumplicada, eisi beinduras grev d'anflar in bien text romontsch.

La stad 1973 ha ina gruppa da scolasts elaborau in cuors audio-visual per emprender romontsch. Quei ei in bien mied per assimilar ils buca romontschs. In success tut special sa scolast Richard Cavigelli puspei registrar cun siu cuors a Glion.

Conclusiun

Cun la fin da 1973 han ils suandonts suprastonts remess lur mandats: Dr. Dumeni Columberg (10 onns en suprastonza, da quei 7 onns president), prof. dr. Alexi Decurtins (6 onns vicepresident), Gion Battista Spescha (3 onns actuar) e Giusep Venzin (3 onns assessur). La nova suprastonza, eligida dalla radunonza da delegai dils 29 da december 1973, secumpona sco suonda: Scolast secundar Ignaz Cathomen (Falera), president, sur vicari general Giusep Pelican (Cuera), scolast secundar Richard Cavigelli (Glion), scolast Albert Decurtins (Trun) e niev: Redactur dr. Giusep Capaul (Mustér), prof. Isidor Winzap (Cuera) ed ils seminarists Rest Martin Cabalzar (Cumbel) e Martin Mathiuet (Surrein).

Nus vulein buca concluder quest rapport senza engraziar cordialmein a tut quels che han sin ina moda u l'otra contribuü alla promoziun da viarva e cultura romontscha. Senza quei agid e sustegn ei la tgira da nossa viarva romontscha exclausa.

Dumeni Columberg

Uniun dals Grischs

Aint il «Cudesch d'or da l'Uniun dals Grischs», sto cumanzo dad Eduard Bezzola intuorn il 1930 — il cudesch es resto ün fragmoint da duos paginas — legiain nus l'interessanta algrundaunza: «In üna radunanza populara in december 1904 sviluppet el (rav. Otto Gaudenz) per la prüma vouta sias ideas davart la fundaziun d'üna società per il mantegnimaint e la cultura dal rumantsch.» La fundaziun da l'Uniun dals Grischs ho gieu lö pür la prüma dumengia da december 1906 a Samedan. Tuottüna nu vulains schmancher cha sun uossa güst 70 ans daspö cha «ün modest numer d'amis e d'amias» haun inclet e sustgnieu la chosa. Üna ssocieted cun statüts es l'UdG pür davent dal 1915.

Cudeschs ed exposiziuns

Zieva «*Carius e Bactus*», edieu da la LR in *duos* idioms rumauntschs, resentins nus plaschair cha «*Mieu prüm dicziunari*» ho perfin pudieu dvanter üna ediziun cumünaivla pels Ladins, Surmirauns e Sursilvauns. Il cudesch vain druvo in scouline, in scoula, perfin per cours da creschieus. — Mag. sec. Armon Planta ho publicho sies poesias social-criticas i'l tom «*Amarellas*». — «*Il piz da la corna tschanca*» es la publicaziun postuma d'üna parabra surrealista da Jon Demarmels. Illa seria OSL es cumparsa eir la traducziun ladina dal quadern richamaing illustro «*Umans e maschinas*». — Il cudesch pü frais-ch es «*Tamfitsch*», ün'amussaivla istorgia da famiglia dad Anna Pitschna Grob-Ganzoni, edieu da gfra. Bernina von Guaita. Manzunain sper l'*Aviöl e'l Dun da Nadel* eir ils duos ultims numers da la Chasa Paterna: «*Las Burlas da Men da Betta*» our dal relasch da Men Rauch e «*La Lavera*» da Victor Stupan.

Las exposiziuns da cudeschs e gös rumauntschs haun darcho chatto fich bun'accoglientscha in diversas vschinaunchas d'Engiadina sura e suot. Ün album cun fotografias artisticas illustrescha la brama e'l plaschair dals iffaunts per ils cudeschs.

Aviand la suprastanza da l'UdG incumbenzo ils cuvihs da fer glistas d'adressas d'Engiadinais a l'ester, es steda la vendita dal «*Chalender Ladin*» per bainquaunt megl'dra: ün töch sur 3000 exemplers!

Cuors da rumauntsch

Per quels ans avains nus fadios in prüma lingua l'inviern passo, na dapertuot cun success. In oters lös la frequenza es steda bger pü granda cu cha's vess cret: A San Murezzan il cuors audio-visuel regiunel ho stuvieu gnir mno in quatter secziuns, eir quel cun «Mieu prüm dicziunari» a Samedan in duos partidas. Tuot ils cuors da l'Engiadin'ota quintaivan insembel var 115 creschieus prontos a s'assimiler! Nu stuvevessans nus publicher ils noms dals partecipants, per intimer a quels chi'ls cugnuoschan da discuorrer eir rumauntsch cun els?

Il cuors da vacanzas per rumantsch, experimento per la prüma geda düraunt duos eivnas dal mais lügl in Chesa Planta a Samedan, es sto ün plain success. 75 partecipants haun musso ün grandischem interess per lingua e cultura. L'iniziant principel, prof. G. Bodemer, ho pudieu constater a la fin: «La frequenza e las lecziuns es steda al 100%, mê nun ho mancho üngün!»

Dunaziun e stipendi

Tres contrat da dunaziun ho regalo gfra. *Bernina von Guaita*, Zuoz, a l'UdG 400 000 francs. Quels haun da gnir impundieus per metter ad ir üna libreria ladina. In quella libreria gnaron previs eir gebens da deposit, üna butia, üna seletta da lectüra e d'exposiziun. Nus savains fich grô a la leida dunatura ed admirains eir sieu impegn per nossa chosa.

La vaidgua da sar Wilhelm Schucan barmör, dna. *Annamaria Crispolti-Schucani* a Perugia, ho cumunicho cha our dal relasch da sieu hom a vegnan miss annuelmaing a dispusiziun ad ün student u ad üna studentessa d'Engiadina bassa 56 000 liras per frequentar ün cuors a l'universited da Perugia pels esters. Eir per quist stipendi essans nus arcugnuschaints.

Agüd bainvis

Las gruppas da planisaziun regionalas spordschan agüd eir a nossa chosa. Al lö centrel da quella d'Engiadina bassa, ad Ardez, es gnida s-chaffida üna *biblioteca d'imprast*. Il parsura da quella d'Engiadin'ota, sar parsura da stedi, Otta Largiadèr, disch in üna charta drizzeda als 18 avrigl a las suprazanzas cumünelas t.o.: «Da mantgnair nossas egnezzas, e lotiers appartegna eir nossa lingua e cultura, es dvanto hozindi nossa prüma lezcha.» Ed el fo propostas concretas: Da vaglier dals noms da prüvi e vschinaunchas, da pisserer cha las affischas ufficielas vegnan fattas per ladin, cha'ls noms da chesas novas sajan s-chets, ed alura da cumbatter per inscripziuns rumauntschas dals affers!

La «*Quarta Lingua*» es landervi ad inventariser las inscripziuns da nossas

vschinaunchas. Als 8/9 gün avaro lö a Zuoz üna dieta da lavur da la Quarta Lingua sün iniziativa da la gruppa regiunela, «Cultura e scolaziun da creschies». Il tema es: Problems culturels e linguistics. L'UdG nun es pü suletta!

Varia

Als 24 gün 1973 es gnida inaugureda la *Chasa Jaura* a Valchava. Fain spranza ch'ella dvainta ün center da cultura ed ün incuraschimaint a la buna cumbatta. — Als 18 november ha gieü lö ad Ardez üna commemoraziun da nos cumponist *Robert Cantieni*, i'l 100avel an da sia naschentscha. Vi a la chesa inua ch'el ha cumponieu la «Chara lingua» es gnida missa üna tevla d'algurdentscha.

Trattativas cul cussagl da la *Scuola da giarsuns a Samedan* haun purto il früt ch'almain il ram «cugnuschentschas per la vita» gnaregia scumpartieu eir per rumauntsch. 47% dals giarsuns chi vaun lo a scoula saun rumauntsch. Bgers sun eir da lingua italiauna.

Cla Biert ho prelet in 10 vschinaunchas — eir a Turich e Cuir — our dals manuscrits per seis nouv cudesch. — Nus spettain aunch'adüna *las cassetas* cun la registraziun da nos cuors audio-visuel, scupür cun parevlas per iffaunts pitschens. Ad es eir gnieu intimo da lavurer pel *chaunt rumauntsch* e da pisserer per ün *telecolleg*.

A la LR savains nus grô per üna *subvenziun extraordinaria* per nos cudesch «Il pled puter».

Giain inavaunt cun bun curaschi, lavur nu mauncha!

Gion Gaudenz

Uniung Rumantscha da Surmeir

La suprastanza dall'Uniung Rumantscha da Surmeir ò er chest onn sa do totta fadeia dad adampleir sias obligaziuns conform allas statutas existentas, per cotras canalisar igls interess digl muvimaint rumantsch vers la veira meira ch.v.d. promover e cultivar igl noss lungatg da mamma. Gio tar la fundaziun dall'URS, avant 52 onns, èn per chel scoppo nias creos igls noss organs officials, igl Noss Sulom, siva la Pagina da Surmeir ed igl Calender surmiran. Cun tot l'explusiung digl carschamaint da costs dallas differentas stampareias, tgi paran a nous strousch ple surpurtabels, òn igls noss organs officials catto er chest'onnn la veia tar igls lectours. Gl'è a nous strousch ple pussebel da mantigneir anavant tots treis organs sainza augmentar la muschna da dabets, la cala caschunescha a nossa suprastanza gronds chitos. Ja less gist cun chella occasiung appellar a tots e principalmaintg agls

cumegns rumantschs, da sustigneir er finanzialmaintg la fegnameira digl muvimaint dall'Uniung Rumantscha da Surmeir. Igl pievel per igl noss lungatg da mamma, e betg igl pi davos igl pievel per nossa cultura e tradiziun surmirana, crescha an en crescher e pratenda en afront ni cuntercumbat. La victorgia d'en tal cumbat so angal neir francada tras ena voluntad ed en spiert veiramaintg cumbativ. Igl pievel surmiran, dess betg angal cantar, fo sgular la ti bandiera, pitschen pievel da Surmeir, ma er mussar la sia forza virila ainten igl serious cumbat per igl mantignamaint dall'irta spirtala digls noss antenats. Franc mossa mintgign igl sies interess per l'irta materiala, davainta tantant indifferent versa la spirtala. E gist parchegl dumonda la suprastanza dall'URS agl antier pievel surmiran betg angal en sustign finzial, ma anc bler duple igl sustign moral, per saveir perschuadeidamaintg manar anavant chel cumbat per saveir surdar agls noss descendents chell'irta surpignleida da bab e mamma.

Nossas publicaziuns

Igl Noss Sulom, igl organ principal dall'URS, è cumparia an sia 52avla annada. Igl redacter, dr. Christoffel Spinaz, ò redigia chel cun anschign e gost. Gl'è da rancanoscher, tgi l'URS posseda dad onns anno en pugn plagn scriptours, igls cals lavouran sainza far gronda canera, ma prestan tant duple, er schi els ston ple u manc luvrar pigl pang s. Gion. Igl redacter e sies collaboratours maretan igl noss angraztgamaint.

Igl Calender da Surmeir

Redacter Faust Signorell ans ò preschanto la 23avla annada digl calender. Ainten chel cattagnsa nous dus lavours fitg actualas da Cunsiglier national Toni Cantieni e deuto Peder Spinatsch, numnadamaintg «varsacants aspects davart igl problem dalla planisaziun» e «vantatgs e disvantatgs d'en cumegn da vallada.» Cordial angraztgamint agl redacter ed a sies collaboratours.

La Pagina da Surmeir

redigeida cun gost ed ansign da Cyrill Brenn è regularmaintg antrada an nossas steivas surmiranas. Ella è cumpareida an sia 27avla annada e fo adegna duple onour agl sies redacter. Er ad el en grond angraztgamaint.

Otras publicaziuns

Igl meis da mars è sortia dalla Stampa «Hallwag» a Berna igl plaschevel codeschet «Noss utschels». Autour da chel codesch è igl redacter digl

Calender, Faust Signorell. L'Uniung Rumantscha da Surmeir ò finanztgia chell'ovra, tgi so neir racumandada a tot igl pievel rumantsch.

Mies amprem dicziunari

Chel codesch è da curt sortia dalla stampa sot l'ediziun dalla Leia Rumantscha. Tal codesch è principalmaintg previa per igls noss unfants ed è per chels fitg interessant ed instructiv, uscheia tgi nous savagn angal racumandar el agl noss pievel.

Curs rumantschs

An collaboraziun cun igl noss inspector da scola, sgr. Rudi Netzer, ò scolast Gion Giatgen Steier mano er chest onn en curs rumantsch audi-visual a Savognin. Da preschaint vign tignia er a Planeiras en tal curs. Igls curs èn adegna ancoranos d'en fitg bung success.

La Suprastanza

ò gia durant igl onn corrent 8 sedutas ed igl parsoura è sto delego a 4 sedutas digl Cunsegl dalla Leia Rumantscha.

La fatscha da nossas vischnancas

Ansemen cun la Leia Rumantscha, la Quarta Lingua ed igl cumegn da Savognin, ischans ved londer da realisar la rumanisaziun dallas inscripziuns a Savognin. Tras la gronda iniziativa digl pres. dalla Quarta Lingua, sigr. prof. dr. von Arx, speragnsa da saveir preschentar Savognin anc igl onn 1974 scu modell rumantsch. En cordial angraztgamaint a tots collaboratours.

Igl casti da Riom

Sen l'iniziativa dalla suprastanza dall'uniung Rumantscha da Surmeir ò igl Cunsegl dalla tera da Surses a sies taimp concludia la renovaziun digl casti. La cumischung az ò do totta fadeia da finanztgeir chell'ovra, tgi è durant igl onn corrent nida realisada. Nous lagn angal sperar, tgi igl casti da Riom davainta cun igl taimp en lia cultural per igl noss pievel e chegl per vigl e gioven.

Cun chella speranza concluda igl mies rapport annual ed angraztg cordialmaintg agls noss redactors, agls noss collaboratours, agls noss lectours ed anzoma a tots chels, tgi on purschia lour ageid agl mantignamaint digl noss Rumantsch.

A. Camen

Renania

Da tains a tains schmanatschan burastgas e pricliteschan quei ca para dad aver valor durànta, quei ca para dad easser fatg par veta parpetna. La Casa Paterna veva stgieu festivar avànt 3 ons igl seas 50 avel aniversari a nign vess alura cartieu, c'ella saves igl on 1973 easser periclitada taluisa a caschunas a la suprastàntza tànta lavur a quitos. Me cun forzas unidas ad agidagid da blearas varts egl reusieu da schliear ear que problem an cuntantientscha da tuts.

Casa Paterna

Igls 27 da dezember 1972 vagnsa survagnieu la demissiùn digl redactor da la Casa Paterna. Christian Caduff veva fatg la redacziùn da la Casa Paterna durànt 25 ons. Igl e betga da far marveglieria sch'el eara ussa stanchel ad â bugent surdo quella lavur a forzas ple giuvnas. Durànt igls 25 ons ca Christian Caduff â fatg la redacziùn e la Casa Paterna sortida mintg'eanda a dretg tains da la pressa. Par quella gràndiusa prestaziùn a cunzensiusa lavur an favur da la pressa rumantscha angraztgiou a Christian zun fetg. Gea igl schaner â la suprastàntza clamò aint egnasasida da tuts interessents a colaboraturs da «la Casa Paterna» par ponderar igl ir avànt a par catar egn nov redactor. Ear egn'uniùn cun La Pùnt e betga reusida. La suprastàntza a parquai stuieu far egnaschleata proposta a la radunàntza da delegos se Veulden, quei suainter ver gieu diversas sasidas ad ear pundora la pusevkladad d'egna grupa da redacziùn. Igl pareva nunpusevel da catar egn redactor ad ear igls mieds finansials lubevan betga dad edir la Casa Paterna agl avegnir mintg'eanda. La redacziùn da delegos â priu igl conclus da schar cumparir la Casa Paterna dvenda igl ampren da fanadur meinsil. Egnas cumissiùn ligida da la radunàntza da delegos â survagnieu l'incumpensa dad ancurir novas funtànas finansialas a dad ear ancurir egn redactor. Quei ca pareva nunpusevel e reusieu. Johann Clopath da Lon, surmester a Lumbrin, â surprieu la redacziùn. Egnas cumissiùn da redacziùn a la quala Alice Candrian, Hans Caprez, Flurin Caviezel, Sepp Item a Jacob Kunfermann fan part sustigna igl redactor cun cunsegl a cun lavur. Igl 7 da dezember â egnas radunàntza a Domat cuncludieu dad

edir La Pùnt ansemel cun la Casa Paterna. 21 on a «La Pùnt» savieu vagnir edida sco figliet par la Sutselva. Suainter la mort da dr. Loringett veva Gion Mani procura la redacziùn a quei an cunplagnia cuntantientscha digls ligiders. Ear ad el lessiou angraztgear cordialmeing par la si stupenta lavur c'el â prasto an favur digl rumàntsch an Sutselva. Suainter igl amprem da schaner a sear Jacob Michael da Ziràn surprieu la redacziùn da la Pùnt. Cun quei ca ear igls problems finanziaals ân savieu vagnir regalos, a quei par amur d'egna fetg favorevla oferta da la stampareia Bischofberger, vagnsa davenda igl amprem da schaner savieu edir «La Casa Paterna» a «La Punt» sco figl da la Renania jamnil. A tut quels c'ân gido nus tier la realisaziùn da que figl lessiou angraztgear zun fetg.

Dùn da Nadal

Igl amprem numer digl Dùn da Nadal eara cumparieu igl on 1922. Davenda lura tochen igl on 1967 e igl Dùn da Nadal cumparieu regularmaing ad â savieu vegnir regalo a la giuvantetgna renana sen Nadal.

Igl on 1967 â la radunànza da delegos prieu igl conclus da betga ple edir igl Dùn, a quei par muncanza da finanzas, mo la raschùn decisiva eara bagn sto igl Giuvan Grischun, igl figliet interrùmantsch edieu da la Lia Rumàntscha. Igl e sto egn'amprova cun igl Giuvan Grischun, lagn betga fierar crapa sen eventuals culpants c'igl e betga reusieu suainter viglia e finamira tschantada. Suainter c'igl Giuvan Grischun e betga ple cumparieu vevan nigra literatura periodica par la giuvantetgna renana, par quei vagnsa fatg tut igl pusevel par puspe saver edir igl Dùn da Nadal. Las nossas stentas en betga stadas par nut, on vagnsa, suainter ca la Lia Rumàntscha ad igl Legat Cadonau ân sustanieu nus finanziaalmeing, savieu regalar sen Nadal igl Dùn an vastieu nov.

Leo Hitz, surmester par desgen al seminar a Cuirâ â fatg egn nov maletg par la cuviarta ad igls redactors, sear Jacob Michael a Flurin Caviezal ân survagnieu blearas stupentas lavurs las qualas Jacob Caviezel da Pitasch â illustro. Ascheia saprasaintel igl nov Dùn an nov vastgieu fetg bagn ad el â cato amitgs an Sur- a Sutselva, partge nus vagn edieu tuts dus idioms an egn part.

Seras renanas

Igl cor maschado da Flond â fatg igl on passo egn visita a la Calandaria se Maton a muso teater. Igl â musso ca talas scuntradas ân grànda valeta quei ple, sch'ins partratga c'igl vean adigna ple poc giuiea teater near canto an las nossas vischnàncas. La televisiùn porta divartimaint an mintga stiva

parquei maretan quels ca fagn anc teater a tgàntan a mantignan ascheia la cultura rumàntscha dubel angraziamaint.

An conex cun la radunàntza da delegos ân igls da Veulden prasanto a nus egna sera hilarica davaglia. Egna sera ca nus stat an bugna ragurdàntza, cun tgànt a teater. La miracla da Padua vevla num la cumedia c'egn peer giuvens da Veulden sut la regia da Plasch Barandun ân giuiea. Ansumma vevin quels da Veulden capieu da preparar par igls delegos egna sorpresa suainter l'otra. Graztga fetg a tuts. Numnar lessiou ear la secziùn da la Renania dad Andeer a conturn ca aranscha adigna puspe seras rumàntschas ca tgatan bugna acoglientscha. Dr. Ragaz, igl parsura da quella secziùn capescha da far stupents tocs humoristics a poeseias c'ins oda adigna bugent.

Fatscha da nossas vischnàncas

Suainter ca Andreas Darms da Favugn â cun grànd suczess tgimùno la cumissiun fatscha da nossas vischnàncas agl surdo que pensum a Plasch Barandun da Veulden. Nus vagn puspe savieu far egn peer inscripziùns rumàntschas a cunsaglear quels ca levan scriver nums rumàntschs sen lur tgeas. Egna ple grànda lavur an Sutselva vagnsa stuieu suspender sen igl on 1974.

Periodics

Ear igl on passo vagnsa savieu edir igl calender «Per mintga gi». Igls dus redactors, ser Flurin Darms a ser Jacob Michael ân do tuta fadeia da prasantar a nus egna stupenta lavur.

Cun la spràntza ca nus vegien bagn suczess cun las nossas preparativas par igl on 1974 concludiou igl meas raport anual ad angraztg cordialmeing agls nos redactors da «La Casa Paterna a La Pùnt» agls redactors digl calender «Per mintga gi», a la cumissiùn da redacziùn, agls redactors digl Dùn da Nadal, agls colaborators, agls nos lecturs ad ansuma a tut quels c'an igl davos on purschieu igl lur agid. Oravàntut lessiou porscher egn grànd paia Dias a quels c'ân betga spargnieu ni fadeias ni bregias a betga zidieu avànt c'igl problem da «La Casa Paterna» a «La Pùnt» en stos schlieas anurden, peia ascheia ca tuts san easser cuntaints ad an cumplagna cuntantientscha da la suprastàntza. Ear a la Lia Rumàntscha ad agl secretari da la Lia angraztgiou par igl sustegn finanziaal a moral.

G. Kunfermann

Cumünanza Rumantscha Radio e Televisiung CRR

1. La societad Svizra da radio e televisiung

Igls 24 da november 1973 ò gia li a Berna la radunanza generala dalla societad Svizra da radio e televisiung. Dasperas las tractandas statutaricas da rutina ò la radunanza stuia s'occupar siva da divers onns puspe en'eda cun ena revisiung digls statuts parziala. Chella revisiung é stada necessaria sen fundamaint dalla reorganisaziun an connex cun l'expertisa Hayek. La reorganisaziun pertotga an ampresa lengia la direcziun generala. Ainten ena seduta digls 6 da zarcladour 1973 ò igl comite central accepto la nova structura dalla direcziun generala, tgi basa per part sen en compromiss propunia davart digl directer general. Siva chella nova schliaziun figure-schan 4 direcziuns, tgi stattan sot direct agl directer general, numnada-maintg:

1. la direcziun da finanzas ed economia digl travagl, tgi cumpeglia tranter oter er la tecnica.
2. la direcziun digl sarvetsch da programms
3. la direcziun da tgossas generalas, tgi cumpeglia igl secretariat central, igl sarvetsch da dretg, igl sarvetsch da pressa ed igl sarvetsch da documentaziun
4. la direcziun digl personal.

Dus posts da directers occupavan gio anfignen ossa Dumenic Carl, chel da finanzas ed administraziun ed Eduard Haas chel digl sarvetsch da programms. Dumenic Carl è an madem taimp er substitut digl directer general. Scu chef dalla nova direcziun per tgossas generalas ò igl comite central tscharnia dr. Regis de Kalbermatten, tgi stava anfignen ossa alla testa digl ressort sarvetsch da dretg dalla direcziun generala. La tscherna digl directer digl personal duess neir fatga aint igl decurs digl onn 1974. La revisiung digls statuts circumscreiva las cumpatenzas electoralas digl comite central ariguard la tscherna da chels directers e l'approbaziun dallas tschernas digls directers dallas regions da radio e televisiung scu er digls carnets da duveirs da chels tals. Igl inspecter da finanzas vign tscharnia siva igls novs statuts digl comite central sen proposta dalla cumischung da finanzas. La revisiung digls statuts propuneida digl comite central è neida acceptada dalla radunanza generala sainza midadas.

Aint igls sias exposes an occasiung dalla radunanza generala on tant igl president central, vigl cunseglieir naziunal dr. Ettore Tenchio, scu er igl directer general dr. Stelio Molo ventilo an ampresa lengia problems actuals dalla SSR, respectiv digl radio e dalla televisiung. Scu evenimaint tot spezial ò directer Molo menziuno las conzessiungs provisorcas per taimp limito dadas ainten igl decurs digl onn 1973 per la televisiung tras cabel. Cun chellas conzessiungs òn igl onn 1973 per l'ampresa eda savia neir realisos e derasos programs publics da televisiung davart d'otras organizaziuns tgi la SSR e las sias societads regionalas. Chella tecnica canoscha gio en considerabel svilup aint igls Stadis-Unias dall'America ed an moda pi

redutgeida an Engheltera, Belgia e Hollandia. Igl scopo da chella nova pussebladad d'emetter programs vign ad esser la derasaziun da programs locals, da novitads localas e d'informaziuns localas davart da cumegn e vischnancas. I sa tgapescha da sasez, tgi la lescha federala da radio e televisiung sto er reglar tot las dumondas giuridicas an relaziun cun chel nov mez tecnic da televisiung.

Igl president central tangescha aint igl sies pled d'avertura tranter oter er la disagreabla questiung digl licenztgamaint da varsacants ampluias dalla televisiung a Genevra. Chel fatg a caschuno grondas polemicas ainten la pressa ed ò mess an priovel la pasch da lavour tar la SSR. Angal graztga agl prudent proceder tant davart digl comite central scu er dalla direenziun generala egl reuschia d'impideir ena tgoma limitada digls ampluias dalla SSR.

Aint igl decurs digl meis da november 1973 ò igl Cunsegl Federal publitgia igl messadi per igl nov artetgel da costituziun a risguard radio e televisiung. Chel messadi è igl resultat da lungas preparativas, expertisas da professers, pareris d'istanzas politicas, religiousas, professionalas etc. Cun tot tgi para, tgi chel messadi seia fitg complessiv, rasponda el betg a differentas dumondas essenzialas, scu par exaimpel la libertad da program, la controlla, igl dretg da recurs intern ed extern, la zavrada dallas cumpetenzas ed anc otras. Ins ò l'impressiung, tgi tot las dumondas da nateira delicata vignan ranvieidas ainten la lescha executiva, tgi vign pir elaborada sen fundamaint digl artetgel costituziunal. Las tgombras federalas vignan a s'occupar anc igl on 1974 cun chel artetgel costituziunal. La prioritad ò igl Cunsegl digls stands. Essend tgi nous Rumantschs ischan er betg cuntaints cun la formulaziun digl artetgel, ò la suprastanza dalla CRR az mess immediat an contact cugls rapresentants digl Grischun ainten igl Cunsegl digls stands. Sur digl resultat da chella conferenza vigna a relatar pi tard ainten chest rapport.

Anc avant la radunanza generala dalla SSR veva la firma Hayek surdo l'expertisa concernent l'organisaziun purtadra dalla societad Svizra da radio e televisiung agl president central. Chella expertisa fitg voluminosa analysescha ainten ena ampresa part igl status quo dalla SSR, sias societads regionalas e commembras. Ainten ena sagonda part tratta l'expertisa las pussebladads, tgi la societad purtadra duess aveir d'influenzar l'instituziun da programs a risguard program, finanzas, persunal e tecnica e reiva tar la conclusiung, tgi chella influenza seia oz relativ minimala. Igl scopo dalla societad purtadra seia numnadamaintg d'intermediar l'instituziun da programs e la populaziun e viceversa. Ainten la terza part tschainta l'expertisa diversas dumondas scu migliorar la situaziun e spetga tant vart digls organs dalla SSR scu er dalla pressa e publicitad ansomma propostas per remediare l'organisaziun. Sainza pregiudezi ancunter otras societads commembras sonsa constatar, tgi l'organisaziun dalla CRR è egna dallas miglras an tot la Svizra.

Sen la fegn digl onn 1974 scada la conzessiung digl Cunsegl Federal alla

SSR. Essend tgi la nova lescha da radio e televisiung è anfignen alloura betg anc an vigour, vign igl Cunsegl Federal a prolungar la conzessiung existenta anc par dus onns. An chel mument, tgi la lescha da radio e televisiung vo an vigour, sto la conzessiung ansomma neir adattada alla lescha e chegl pratenda essenzialas midadas. Ord tal muteiv vignan er otras midadas ranvieidas sen chel termin.

2. La societad regiunala dalla Svizra tudestga e rumantscha

La suprastanza dalla societad regiunala ò tratto an seis sedutas diversas dumondas da finanzas, digl persunal, da novs projects da bietgs e principalment er piglia posiziun anvers igl sboz digl departemaint Federal da trafic ed energia a riguard igl artetgel costituziunal per radio e televisiung. Pianavant az ò la suprastanza tar mintga seduta laschea orientar davart digls directers da radio e televisiung sur da problems actuals dalla regiung e tras igl president dalla cumischung da programs sur dalla lavour da chel gremium. An occasiung dalla seduta digls 18 d'otgover ò la suprastanza tscharnia tras clom dr. Gert Padel scu directer dalla regiung per radio e televisiung. Gio aint igl rapport annual digl onn passo vevans menziuno, tgi chels dus dicasteris vignan mess ansemmen. Tar la madema seduta ò la suprastanza eligia dr. Guido Frei scu directer da program per la televisiung e chegl er sen veia da clom. Nous cunaschagn tots dus directers e vagn gia igls davos onns stretg contact cun els. Dalla CRR anor giavischainsa ad els bung success e cuntantentscha ainten lour novas scharschas. Nous sparagn, tgi els vignan a risguardar la minoritad rumantscha tar la societad regiunala scu tgi totga an vista alla situaziun precaria digl noss lungatg e cultura.

Igl president dalla societad regiunala ò anvido ad ena seduta er igls rapresentants dalla tecnica. Els òn dilucido igls problems, tgi occupeschan els actualment e randia attent igls suprastants sen la gronda impurtanza dalla tecnica an connex cun radio e prinzipalment er televisiung. Contrariamantg alla schliaziun tar la direcziun generala, vign ainten la regiung igl chef dalla tecnica a star sot direct agl directer regional.

An vista agl fatg, tgi adegna duple ampluias dalla SSR ed er dalla societad regiunala s'interesseschan per posts politics seiigl aint igl parlamaint da cumegns e cantungs scu er ainten las tgombras federalas ò la suprastanza regiunala stua s'occupar cun chella dumonda. An ampresa lengia valan co las directivas digl comite central. Schianavant scu sa tratta da candidaturas per posts ainten parlamaints communsals u cantunals è la suprastanza regiunala compatenta da dar la lubentscha. Cunter chella decisiung po igl interessò dar aint recurs agl comite central. Igl petent duess pero orientar la suprastanza da sia candidatura avant tgi igls gremiums d'ena parteida politica numneschan el. Digl reminent duess mintga cass neir tratto individualmentg risguardond las directivas generalas. L'occupaziun ainten

en gremium d'ena parteida politica po betg neir impedia, non detg tgi sa tratta d'en post zont fitg expunia.

An sia davosa seduta digl onn ò la suprastanza tscharnia Alfons Croci scu nov president dalla cumischung da programs dalla regiung. Croci è chef digl dicasteri radio e televisiung dall'uniung catolica populara Svizra. El ramplazza vigl cunseglieir naziunal e guvernativ dr. Ernst Boerlin, tgi veva occupo chel post durant 10 onns. Ansemen cun igl president dalla regiung descha er a nous d'angraztger a dr. Boerlin per la sia cooperaziung ainten la cumischung da programs. Cun sia gronda saveida, vastas cunaschentschas e fegn tact ò el dirigia chesta impurtanta cumsichung. Anc sot igl sies presidi ò la cumischung da programs dalla regiung intensivo sia lavour e circumscretg da novamaintg igl sies pensum da lavour per 1973. Ligiond igls protocols dallas sedutas ins reivigl tar la conclusiung, tgi vigna presto lavour an urden.

Igl 18 d'otgover 1973 ò la societad regionala salvo ad Olten ena radunanza da delegos extraordinaria ord muteiv, tgi la reorganisaziung condiziunescha ena revisiung digls statuts. Chella revisiung pertotga an amprema lengia igls novs posts da directers tar la regiung e la sedia da chels. La sedia digl nov directer dalla regiung è Turitg, la sedia digl directer da programm da radio è Basilea e chella digl directer da programm da televisiung è Turitg. Siva igls novs statuts po igl president dalla regiung star dus bienniums an carica. Igl madem vala er per igl president dalla cumischung da programs. Chella prolungaziung digl taimp d'uffeza è stada necessaria pigliond risguard sen igls grevs problems, tgi on da neir disolvias igls proxims onns.

3. Cumünanza Rumantscha radio e televisiung

Vurdond tras igls protocols digls organs dalla CRR crodigl immediat an îgl, tge lavour tgi chels gremiums òn presto durant igl onn 1973. Igl pensum da lavour è anfignen ossa mai sto schi voluminous scu chest onn. La redunanza generala ò gia li igls 23 da zarcladour a Coira. Ella è stada bagn frequentada da comembers, hosps e representants dallas autoritads. Siva d'aveir delibero las tractandas statutaricas ò Sep Item, substitut digl chef da programs oriento la raspada an en stupent votum sur dallas emissiuings da novitads. Igl premi radio e televisiung è nia cumpartia a giunfra Orsina Delnon, Puntraschigna, ed a scolast Franz Capeder Salouf. A riguard igl ulterieur decurs dalla tschantada ranviescha sen igl protocol publitgia er ainten chest rapport annual. Igl principal problem, tgi ò occupo suprastanza e cunsegl è sto sainza dubi la nova reglamentaziun dall'organisaziun digl ressort dallas emissiuins rumantschas da televisiung. Anfignen ossa existeva en dualismus an chel vers. Las cumpatenzas eran betg circumscretgas an moda suffizianta ed igls collaboratours eran sottames tant agl chef dalla partiziun scienza e cultura dalla televisiung a Turitg scu er agl chef da programs a Coira. Scu resultat da lungas discussiuings ainten igls gremiums

dalla CRR e tranter chels ed igl directer dalla televisiung ed igl capo dalla gio numnada partiziun da cultura e scienza dr. Stäuble sonsa constatar tgi la televisiung rumantscha è ossa integrada cumpletamaintg agl post da programs a Coira. Cun excepziun dalla realisaziun, tgi vign fatga a Turitg, èn igls organs dalla CRR, respectiv igl post da programs a Coira an prancepi responsabels per las emissiungs rumantschas da televisiung. An madem taimp cun la nova organisaziun egl er reuschia alla suprastanza da rinforzar igl domber da collaboratours tar igl ressort dallas emissiungs rumantschas da televisiung. Gio per igl onn 1974 egl previa en chef digl ressort per las emissiungs da televisiung, ena disponenta-secretaria ed en sagond redacter per antant scu practicant. Chella nova organisaziun corresponda digl reminent ad en status ideal da collaboraziun tranter igls organs dalla societad purtadra e l'instituziun da programs sen fundamaint da l'expertisa Hayek. Ainten chella expertisa vign chesta nova reglementaziun menziunada expressivmuintg scu exaimpel. La nova schliaziun vala per antant scu provisorium anfignen la fegn digl onn 1974. Chel taimp so er nia prolungo u mintgamai siva las experientschas fatgas neir declaro scu definitiv. An connex cun l'elaboraziun dall'expertisa Hayek sur dalla organisaziun purtadra dalla SSR ò la suprastanza gia ples conferenzas cun en rapresentant da chella firma. I sa trattava co d'orientar igl expert sur da nossas relaziuns tgi eran ad el per antant angal ancunaschaintas sen fundamaint digls statuts. Alla fegn da november 1973 è chel sagond rapport Hayek nia surdo agl president central dalla SSR er per mang dallas societads regionalas e commembras. Stibgiond chel pareri critic ins reivigli tar la conclusiung, tgi l'organisaziun dalla CRR corresponda an tot piglia agls postulats dalla firma Hayek. Risguardond igl domber da pievel rumantsch an Svizra ò la CRR ple commembers tgi tot las otras societads. Ainten igls noss organs en tot igls idioms, valladas, classas da pievel confessiungs, parteidas politicas ed uniungs economicas ple u manc bagn rapresentadas. Tschert, tgi la situaziun so er anc neir migliurada an chella direenziun. La suprastanza vign ord chel muteiv durant igls proxims onns a far tot sforzs per augmentar igl domber da commembers. Ella ò gio an preparaziun en concezt an chel senn. Scu unica societad commembra an Svizra ò la CRR en gremium, tgi s'interessescha per tot las dumondas, tgi pertotgan igl program gio avant tgi las emissiungs vignan derasadas. La delegaziun da programs, tgi furma ansemen cun igl chef digl post da programs la giunta prepara betg angal igls plans da program, ma tratta er mintga singula emissiung. Chella collaboraziun davart dalla societad purtadra, scu rapresentanta digls auditours ed aspectatours, garantescha tgi l'influenza digl publicum sen l'instituziun da programs seia avant mang.

An occasiung dalla radunanza generala 1973 ò igl president randia attent igls preschaints sen l'istanza dalla regenza grischuna digls 30 d'avregl 1973 alla direenziun generala dalla SSR concernent l'extensiung dallas emissiungs rumantschas da radio e televisiung. Igl organs dalla CRR on piglia cun angratzgamaint e satisfacziun ancunaschentscha da chel pass da noss

govern. L'intervenziun dalla regenza sabasa sen en postulat digl Cunsegl grond e monta en efficient ageid per contanscher duple emissiungs an favour digl rumantsch. L'istanza ò gia an general en bung resung. Scu la regenza è er la CRR digl avis tg'igls postulats allegos ainten l'istanza saptgan betg neir realisos antiramaintg an curta vista. La rasposta dalla direcziun generala digls 22 da matg 1973 è stada an prancepi digl tot positiva. Ainten la saschun d'aton digl Cunsegl grond è nia inoltro en'interplaaziun, tgi tangescha igls madems problems. Igls 8 da november 1973 ò gia li a Coira ena conferenza tranter rapresentants dalla regenza, dalla direcziun generala SSR, dalla regiung dalla Svizra tudestga e rumantscha e dalla CRR. Igls 13 da favrer 1974 ò igl directer general dalla societad Svizra da radio e televisiung piglia posiziun an en curt exposé a tot las dumondas ventiladas davart dalla regenza Grischuna. Sen fundamaint da chellas expectoraziuns è la SSR an prancepi pronta da realisar igls postulats dalla regenza an en senn ruschanevel. La SSR è partscherta, tgi igls programs da radio e televisiung son sustigneir ferm igls sforzs per igl mantignamaint digl lungatg rumantsch. La SSR spetga ossa, tgi las istanzas cumpatentas dalla CRR preschaintan igls plans da program a lunga vista, tgi correspondan allas necessitads dalla Rumantscheia per igl mantignamaint da lungatg e cultura. Igl post da programs da Coira ansemen cun igls gremiums dalla CRR vignan a preparar chella istanza schi spert scu pussebel.

An relaziun cun novaziuns tar la gasetta da radio e televisiung ò la societad AGRAP, tgi edescha chel organ, do part, tgi igl domber dils abbonents vegia az redutgia igls davos onns per ca. 30 000. Ord chel muteiv seia l'AGRAP necessitada da dar alla gasetta ena nova fatscha pi moderna ed attractiva. Chella midada augmanta igls costs considerablament. Ord chels muteivs vot la societad editoura restanscher igl spazi per igls programs e texts ainten las spartgas da programs ed augmentar igl spazi per inserats e reclama. La suprastanza ò piglia posiziun e fatg la proposta, tgi igl spazi existent da dus colonnas sen ena pagina seia da conceder venavant alla CRR. Fiss chegl betg pussebel, duess l'antira largeza digl tgea da dus paginas ainten la part da program neir messa da disposiziun. Tant tar ena varianta scu tar l'otra pratenda la CRR ulterioramaintg en spazi supplementar ainten la part digl text per orientar da taimp an taimp davart ena u l'otra impurtanta emissiung rumantscha. Noss rapresentant aint igl cunsegl d'administraziun dall'AGRAP Cr. Badraun e noss redacter dalla pagina rumantscha Cr. Caduff en nias incaricos da manar las trattativas. Igl resultat final an chella questiuon è sto en compromiss, da maniera tgi la CRR ò ossa ainten la part da programs igl dretg sen en spazi da ca. $\frac{3}{4}$ digl tgea da dus paginas. Chella rubrica vign characterisada cun en «RR» per cotras marcar migler la part rumantscha. Pianavant vign concedia igl dretg alla CRR d'orientar da taimp an taimp ainten la part digl text davart emissiungs importantas.

An ena seduta cun igls cunseglers digls stands da noss cantun ò la suprastanza piglia posiziun ariguard igl artetgel costituziunal per radio e

televisiung tenor igl messadi digl Cunsegl Federal. Or dalla discussiung sa resultan las sequentas propostas per ena amplificaziun digl sboz (alineia 4) lit. a) las valours spirtalas, sozias, culturalas, *linguisticas* e religiosas digl pievel en da mantignair e promover;

lit. b) ainten igls programs d'importanza naziunala è la diversitad digls *quatter* lungatgs e l'atgnadad dallas singulas parts da nossa tera da preschantar.

Chella amplificaziun è stada necessaria ord muteiv, tgi vign adegna puspe avant, tg'ins discorra da 3 lungatgs e culturas naziunalas. Er igl 1973 ò nossa suprastanza salvo ena seduta ansemen cun rapresentants dallas societads sainza studio IRG ed ORG. Igl tema, tgi stava an tavla eran las emissiungs localas. Chel problem interessescha betg direct la CRR, ma ord muteivs da solidaritad stonsa er defender postulats d'otras societads.

Essend tgi la CRR fo part ansemen cun las otras societads commembras dalla Svizra tudestga e rumantscha dalla societad regiunala ò nossa suprastanza er stuia piglier posiziun tar la dumonda dalla sedia dallas 3 direcziuns dalla regiung. Ord ponderaziuns practicas vainsa proponia per la direcziun regiunala da radio e televisiung Turitg, per la direcziun da programs da radio Basilea e per la direcziun da programs da televisiung Turitg.

Durant igl onn passo ò la suprastanza tscharnia dr. Gieri Ragaz, Andeer/Coira scu suppleant dalla giunta, e scolast Gion Clopath, Lon scu commember dalla cumischung radio-tele-scola.

Siva dalla davosa radunanza generala è igl *cunsegl* dalla CRR sa raduno en eda per trattar las differentas dumondas an connex cun l'expertisa Hayek.

La *Giunta* ò salvo diversas sedutas mintgamai siva igls basigns. Igl commembers da chel gremium on pudia far propostas par novas emmissiungs ed er discussiunar emissiungs passadas.

La *cumischung da programs*, tgi è ossa fitg activa, ò exercito la sia missiung da controlla dallas emissiungs passadas an moda constructiva e preschvadata.

La *cumischung radio-tele-scola* az ò deditgia agl program dallas emissiungs per igl onn 1974 e per part gio fatg propostas per emissiungs digl 1975.

Sur da dumondas digl program e mutaziuns digl persunal tant tar igl post da programs a Coira scu er tar igl ressort dallas emissiungs rumantschas a Turitg rapporta igl chef da programs an ena contribuziun speziala.

La suprastanza exprima en grond e merito angraztgamaint agl chef da programs dr. Clemens Pally cun sies collaboratours stabels, scu er a tots numerous collaboratours occasiunals per lour prestaziuns an favour da lungatg e cultura rumantscha.

Stefan Sonder

Uniun da scripturs romontschs

L'annada 1973/74 da nossa società s'ha svouta in möd satisfacent ed activ, tant per la vita da società co per la produziun dals singuls scriptuors chi proseguischan lur lavur a bönen da la rumantschia in ün spiert solidari ed idealistic.

La Radunanza Generala da la USSR vet lö ils 6 e'ls 7 d'october 1973 a Lai cun stupenta assistenza da la populaziun e da las autoritats localas, cun discuors, chanzuns e prelecziuns da scriptuors illas scoulas (Vaz e Chastè).

I gnit eletta la nouva suprastanza: Andri Peer (parsura), Toni Halter (vice-parsura), Imelda Coray-Monn (actuara), Flurin Caviezel (assessur) e Aita Stricker (chaschiera). L'actività premurusa dal parsura pels ans 1971—1973, Ludovic Hendry, in favur da la società gnit arcugnuschüda cun aplaus.

Cun premis litterars gnittan i'l 1973 undrats Gion Deplazes (per «La Scappada»), Victor Stupan (per «Nüvlas»), Peder Cadotsch (per «Sbrenzlas») e Curo Mani (per «Raschladas»).

Cun üna resoluziun protramissa a la Regenza grischuna vaina attestà nos viv interess vi da la fundaziun d'ün Institut da stüdis retics.

Tschantadas da lavur nu vettan lö ingünas (per motivs d'economia); las «Novas Litteraras» cumparittan duos voutas.

Per constituer definitivamaing la Cumischiun litterara da la USSR e per sclerir las dumandas, suvent delicatas, da la critica litterara, gnit previssa üna radunanza extraordinaria chi vet lö ils 19 e'ls 20 da schner 74 a Flem, cun ün referat da lic. fil. Gieri Menzli e diversas tractandas chi nu vaivan pudü gnir evasas a Lai.

La suprastanza da la USSR as reunit quatter jadas.

Prelecziuns publicas gnittan tgnüdas in divers cumüns e continuan eir quist an tant in Grischun co pro las societats rumantschas in Svizra bassa.

A l'Assemblea Generala da la Società svizra da scriptuors, salvada a Lucerna ils 27 e'ls 28 d'avrigl 74, pigliettan part tschinch scriptuors rumantschs. Teo Candinas gnit onurificamaing reelet illa suprastanza da la SSS.

Trais scriptuors russ, invidats in Svizra tras la SSS fettan l'utuon 1973 suosta eir a Cuaira e's declaretan fich impreschiunats dal movimaint rumantsch.

Dürant l'annada in cuors lessan nus intensivivar nossa acziun in favur da la scoula rumantscha e dals cumüns, mo eir güdar a tschellas societats rumantschas a rapreschantar las valuors culturalas e spiertalas chi'ns stan a cour eir davant ils confederats d'otra tschantscha e cultivar bunas relaziuns collegialas tanter pèr.

Per concluder quist rapport, lessna ingrazchar: al pövel rumantsch per seis interess, ed a las instanzas, impustüt a la Lia Rumantscha ed a la Cumünanza Rumantscha Radio e Televisiun, per lur incuraschimaint grazcha ad ün sustegn effectiv.

Andri Peer